Fra skam og stigma til historier om håp

Av Reidun Kjelling Nybø

Ti år etter endringen av Vær Varsom-plakaten, er mediene modigere i møtet med selvmord. Men utviklingen går sakte, og oppmerksomheten står ikke i forhold til omfanget av samfunnsproblemet. Kanskje er tiden inne for en ny debatt om ordlyden i punkt 4.9?

I denne artikkelen vil jeg ta for meg utviklingen i selvmordsomtale i norske medier fra Vær Varsom-plakaten ble endret i 2006 og fram til i dag. Mine erfaringer er basert på presseetisk debatt knyttet til saker innklaget for Pressens Faglige Utvalg (PFU), på PFUs uttalelser og på generell samfunnsdebatt om medieomtale. Det finnes ikke noen samlet oversikt over medieomtale av selvmord. Det finnes forsvinnende lite forskning på norske mediers omtale av selvmord. Dermed vil denne artikkelen naturlig nok i stor grad være basert på artikkelforfatterens subjektive erfaring. Med i vurderingen er saker der undertegnede er kontaktet med spørsmål om presseetiske råd – fra redaktører, journalister, fagfolk, studenter og mediekilder.

Kanskje er tiden inne for en ny debatt om ordlyden i punkt 4.9?

Det er et større problem at norske medier ikke omtaler selvmord enn at det skjer overtramp ved omtale, er en påstand jeg første gang kom med i forbindelse med lanseringen av boka «Fra tabu til tema» i 2007. Fortsatt vil jeg hevde det samme, selv om jeg med glede kan konstatere

at det er blitt større åpenhet rundt selvmord de 15 årene jeg har fulgt dette saksfeltet tett.

Da Vær Varsom-plakaten ble endret i 2006 var det mange som fryktet at det ville bli «fritt fram» for selvmordsomtale i norske medier og at PFU ville få flere klager etter dette punktet. Det var en økning i antall klager, men punkt 4.9 har aldri vært noe «verstingspunkt» på PFU-statistikken.

Selv mord og sinnssykdom

Da den aller første Vær Varsom-plakaten ble vedtatt i 1936 inneholdt den følgende bestemmelse om selvmord: «Selvmord, selvmordsforsøk eller sinnssykdom bør ikke omtales uten i helt ekstraordinære tilfeller». Sinnssykdom forsvant ut av formuleringen ved revisjonen i 1956, og fra 1975 het det at

SAMMENDRAG

Ti år er gått siden Vær Varsom-plakatens punkt 4.9 om selvmordsomtale ble endret. Fra å ha en hovedregel om å ikke omtale selvmord, fikk norsk presse en regel om å være varsom ved omtale og unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov og unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger.

Artikkelen går gjennom de 12 sakene om selvmordsomtale som er behandlet av Pressens Faglige Utvalg fra 2006. I ni av sakene konkluderte PFU med brudd på god presseskikk. Artikkelen tar også for seg en rekke andre saker om selvmord som har vakt debatt og saker der selvmordsomtale har formidlet håp og åpenhet.

Det er forsket lite på omtale av selvmord i norske medier, men et forskningsprosjekt utført på oppdrag fra Norsk Journalistlag i 2007 konkluderte med at norske medier ofte omtaler selvmord på en overflatisk måte. Ut fra gjennomgangen og etter å ha fulgt norske mediers omtale av selvmord tett i 15 år, er forfatterens inntrykk at norske medier i hovedsak omtaler temaet på en ansvarlig, varsom måte. Det er få overtramp. Forfatteren åpner for en debatt om ny ordlyd i pressens etiske regel om selvmordsomtale.

ABSTRACT

Ten years have passed since the guideline about suicide coverage in the Code of Ethics of the Norwegian Press.

From having a guideline warning journalists not to mention suicide, the new guideline from 2016 was: Be cautious when reporting on suicide and attempted suicide. Avoid reporting that is not necessary for meeting a general need for information. Avoid description of methods or other matters that may contribute to provoking further suicidal actions.

The article presents 12 stories about suicide considered by the Norwegian Press Complaints Commission between 2006 and 2016. In nine of the stories the Press Complaints Commission concluded that the medias had violated the Code of Ethics.

The article presents also a number of other controversial stories about suicide and stories that provides hope and openness. There is not much research on the Norwegian media coverage of suicide, but a research project commissioned by the Norwegian Union of Journalists in 2007 concluded that Norwegian media often refer to suicide in a superficial way. Based on the review and having followed the Norwegian media coverage of suicide close for 15 years, it is the author's impression that Norwegian media mainly discusses the topic in a responsible, careful manner. There are few violations. The author suggests a debate about the suicide coverage guideline in the Code of Ethics.

«selvmord eller selvmordforsøk skal som hovedregel ikke omtales». Denne siste formuleringen fikk stå i 30 år før Norsk Presseforbunds styre på tampen av 2005 vedtok en ny formulering som ble gjeldende fra 1. januar 2006:

Vær varsom ved omtale av selvmord eller selvmordsforsøk. Unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov. Unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger.

Fra å ha en hovedregel om å ikke omtale selvmord eller selvmordsforsøk, fikk norsk presse nå en regel som sa noe om hvordan temaet burde omtales og hvilke detaljer man burde unngå. Formuleringen som presseforbundets styre endte på var ikke helt ordrett det som var anbefalt av utvalget som hadde utredet punktet. Man valgte å ta inn en formulering foreslått av Senter for selvmordsforskning og forebygging – en advarsel mot beskrivelse av metode og andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmord. Norge ble dermed eneste land med en presseetisk regel som tok innover seg faren for smitteeffekt. Utvalget som utredet det nye punktet i VVP oppfordret mediene til å reflektere mer over hvordan selvmord omtales og spådde at endringen kunne føre til en mer bevisst holdning til et vanskelig tema.

12 saker om selvmord

I årene etter endringen har 12 innklagede saker om selvmord fått full behandling i PFU. Ni av disse er felt av PFU på punkt 4.9. Av disse har PFU konkludert med den mildere formen for brudd på god presseskikk – at mediet har opptrådt kritikkverdig – to ganger. I to av sakene var det også dissens i utvalget.

Flere av klagerne tolker punkt 4.9 i VVP svært bokstavelig og kritiserer mediens omtale av selvmord. Det kan tyde på at regelen tolkes som et absolutt forbud mot metodeomtale. Slik er det jo ikke. I PFU-sak 197/06 der VG ble felt for omtale av et selvmordsforsøk på Tromsøbrua, uttaler PFU at det er legitimt av avisen å omtale den mulige selvmordsforebyggende effekten av brusikring. Slike saker ville ikke kunne blitt omtalt dersom det var et absolutt forbud mot metodeomtale. Det samme gjelder veiselmord og aktiv dødshjelp.

Her følger en oversikt over de tolv sakene i PFU med de ferskeste sakene først:

PFU-sak 330/1 – BRUDD PÅ GOD PRESSESKIKK NN mot Telemarksavisa

Klagen gjaldt en kommentarartikkel i Telemarksavisa, signert avisas redaktør og publisert på nett og papir 7. november 2015. Klageren, enken etter en mann som tok sitt liv få dager før kommentaren ble publisert, reagerte på at dødsfallet ble nevnt. PFU påpekte at man selvsagt må kunne omtale selvmord, selv om Vær Varsom-plakaten maner til varsomhet. «Det er viktig at pressen ikke bidrar til å gjøre dette til et tabubelagt tema» uttalte utvalget. PFU mener Telemarksavisas redaktør ikke har tatt godt nok innover seg at hans vurdering av selvmord knyttes så tett mot ett bestemt menneskes valg og dermed blir en vurdering av denne enkeltpersonens valg. At kommentaren ble publisert kort tid etter dødsfallet, før personen var bisatt, gjør publiseringen problematisk.

PFU-sak 082ABC/17 – KRITIKK (DISSENS)

Anne Lise Arnesen Elgesem, Rådet for legeetikk, Lars Mehlum, Morten Horn og Menneskeverd mot NRK

NRK Brennpunkt publiserte 3. mars 2015 dokumentarfilmen «Den siste reisen» som fulgte en alvorlig syk kvinne til en klinikk i Sveits der hun avsluttet livet.

Alle de tre klagen viste til punkt 4.9 og at punktet oppfordrer mediene til å unngå beskrivelse av selvmord som kan til å utløse flere selvmordshandlinger. Utvalgets flertall mente NRK burde vist større varsomhet i formidlingen av handlingsforløpet. «Det er bredt akseptert innenfor forskningen at detaljert omtale av selvmordsmetoder kan ha en smitteeffekt... Samtidig som det er positivt at problematikken rundt selvmord, herunder legeassistert selvmord, omtales, er det derfor viktig at man søker å unngå en unødigg detaljeringsgrad. Videre bør man være nøye med å presentere alternativer til selvmord og måter man kan forebygge selvmord på», heter det i flertallets uttalelse.

Fire av PFUs medlemmer konkluderte med at NRK Brennpunkt hadde opptrådt kritikkverdig. PFU-medlem Henrik Syse fulgte samme argumentasjon, men mente at NRK hadde brutt god presseskikk. Utvalgets mindretall konkluderte med at NRK etter en samlet vurdering ikke hadde brutt god presseskikk.

PFU-sak 068/10 – BRUDD

Pasient- og brukerombud i Østfold, Hilde Bråthner Johansen mot Fredrikstad Blad

Klagen gjaldt en tilsynssak hvor Helsetilsynet i Østfold ba Statens Helsetilsyn vurdere behandlingsopplegget for en pasient ved Sykehuset Østfold. Pasienten tok sitt eget liv. PFU konkluderte med at avisa var i sin fulle rett til å omtale saken og rette et kritisk søkelys mot behandlingsopplegget. Utvalget mente imidlertid at avisa gikk for langt i sin beskrivelse av selvmordet – særlig ved angivelse av metode.

PFU-sak 113/08 – BRUDD

Magnus Fasting mot Dagbladet

25. mai 2008 publiserte Dagbladet.no en nyhetsartikkel med tittelen «Gasser seg til døde og gjør andre syke». Artikkelen omtalte konsekvensene av en bestemt selvmordsmetode.

Utvalget er enig med Dagbladet i at saken har offentlig interesse, men mener det er presseetisk problematisk at nettavisen gjengir metoden for selvmordet.

PFU-sak 021/08 – IKKE BRUDD PÅ GOD PRESSESKIKK

Thor Foss mot NRK

15. desember 2007 og 6. januar 2008 sendte NRK den amerikanske dokumentarfilmen «The Bridge» som handler om det store antallet personer som årlig tar sitt liv ved å hoppe fra Golden Gate-broen i San Francisco.

PFU uttalte at klageren isolert sett selvsagt hadde rett i at «The Bridge» fremsto som presseetisk problematisk, ut fra den aktuelle formuleringen i Vær Varsom-plakaten. Men utvalget argumenterte også med at dokumentaren var et ansvarlig filmatisk arbeid om selvmord som fenomen. Utvalget la vekt på filmens underliggende varhet som vitner om respekt for temaets alvor.

Utvalget mente at NRK kunne ha tatt med informasjon

om hvor man kan søke hjelp for å forebygge selvmord. Begrunnelsen for å frikjenne NRK er at det presseetisk problematiske «inngår i en helhetlig dokumentar av kunstnerisk og informativ verdi.»

PFU-sak 141/07 – BRUDD

NN mot Aftenposten

7. mai 2007 publiserte Agderposten en nyhetsreportasje om en trafikkulykke. Helt i slutten av saken går det fram at ulykken skyldtes et selvmord. Klageren var avdødes søster. Hun viste til at politiets etterforskning ikke konkluderte med selvmord. Agderposten avviste klagen og mente vurderingen om å omtale selvmordet var riktig med tanke på de dramatiske konsekvensene kollisjonen hadde for beboere i området.

PFU konstaterte at det var uenighet om hvorvidt det var avklart at det faktisk var tale om et selvmord. «Selv om det i artikkelen er henvist til selvmord på en diskret måte, merker utvalget seg at forholdet ikke var avklart. Dermed burde redaksjonen ha avstått fra å påføre de nærmeste den ekstra belastningen det var å motta slik informasjon via avisen», avslutter PFU sin fellede uttalelse.

PFU-sak 193/06 – IKKE BRUDD

Karsten Hytten mot VG

5. oktober 2006 publiserte VG en større reportasje om et selvmordsforsøk. Et selvmordsbrev til en 14 år gammel jente ble gjengitt. Det kom fram at jenta over lang tid var blitt utsatt for mobbing fra medelever.

PFU mente VG kunne ha brakt inn klare advarsler overfor andre unge i lignende situasjoner og informert om hvor man kan få hjelp ved selvmordsfare. Utvalget legger avgjørende vekt på hvor viktig det er at mediene får fram reelle historier som gir innblikk i unge menneskers vanskelige virkelighet.

PFU-sak 197/06 – BRUDD

Grete S. Vaaland mot VG

Saken gjaldt omtale av et selvmordsforsøk som ble forhindret fra Tromsøbrua. VG publiserte 21. september 2006 en nyhetssak med hovedtittelen «Valgte livet». Klageren var talsperson for den omtalte kvinnen og hennes familie og klaget på muligheten for identifisering og på merbelastningen et menneske i livskrise ble påført.

PFU mener det er legitimt av VG å omtale den mulige selvmordsforebyggende effekten av brosikringen, men bildebruken blir krenkende, noe VG burde ha forstått. For PFU blir det her hensynet til kvinnen og hennes nærmeste som veies tyngst.

PFU-sak 176/06 – BRUDD

Helsetilsynet i Troms, Magnus P. Hald, Regionalt ressurs-senter (RVTS), Universitetssykehuset Nord-Norge og NN mot Tromsø

Saken gjaldt omtale av samme selvmordsforsøk som over – Bladet Tromsø omtalte hendelsen dagen før VG under tittelen «Overtalt til ikke å hoppe». PFUs uttalelse er nesten identisk med uttalelsen i VG-saken.

PFU-sak 128/06 – BRUDD (men ikke på 4.9)

NN mot Aftenposten

14. juni 2006 hadde Aftenposten førstesideoppslag om møteulykker mellom lastebil og personbil. Saken inneholdt intervju med en lastebilsjåfør om en konkret dødsulykke.

Klageren er pårørende til bilisten som omkom i ulykken.

PFU mener Aftenposten var i sin fulle rett til å omtale rapporten om møteulykker. Det Aftenposten felles på er at de ikke tok kontakt med de pårørende på forhånd og forbedret dem på belastningen saken ville innebære.

PFU-sak 101/06 – BRUDD

Adv. Anne K. Bohinen (p.v.a. klienter) mot Aftenposten.no

27. april 2006 hadde Aftenposten en nettsak om en 19-åring som var dømt til tvungent psykisk helsevern for å ha drept sin mor. Klagerne var avdødes foreldre og guttens besteforeldre, via advokat. Det reageres blant annet på opplysning om guttens etterfølgende selvmordsforsøk. Utvalget mener at redaksjonen burde forstått at opplysningen om den dømtes forsøk på å ta sitt liv ville innebære en sterk tilleggsbelastning og viste til punkt 4.9 i VVP.

PFU-sak 039/06 – KRITIKK (DISSENS)

Regionalt ressurs-senter om vold, traumer og selvmordsforebygging, Haukeland mot Stavanger Aftenblad

11. februar 2006 hadde Stavanger Aftenblad et intervju med Lars Chr. Sande som mistet kona mens hun var pasient ved Psykiatrisk klinikk i Stavanger. Klagen gjelder selvmordsmetoden. Et stykke ned i teksten heter det at en pleier fant henne «hengt i dusjen». Stavanger Aftenblad avviste klagen og mente den ikke var detaljert og at en viss kjennskap til metoden er vesentlig for å kunne vurdere graden av faglig svikt.

PFU mener avisen var i sin fulle rett til å omtale selvmordet. Etter PFU-flertallets mening burde avisen utelatt opplysningen om hvordan selvmordet skjedde. Samtidig legger flertallet vekt på at artikkel ikke har sensasjonspreg og er skrevet med både respekt og grundighet. Utvalgets flertall mener likevel at Stavanger Aftenblad her har opptrådt kritikkverdigg.

Mindretallet i PFU argumenterer på samme måte, men konkluderer med at Stavanger Aftenblad ikke har brutt god presseskikk.

Denne aller første saken som PFU behandlet etter at nye punkt 4.9 i VVP ble vedtatt står i skarp kontrast til konklusjonen i en sak mot Dagbladet ett år tidligere, der PFU frikjente en artikkel med langt mer sensasjonspreg og detaljert metodebeskrivelse. Det kan også være et uttrykk for usikkerhet etter at metode kom inn som et sentralt poeng i nye 4.9, og at utvalgets flertall i saken mot Stavanger Aftenblad tolket metodepunktet mer bokstavelig enn PFU seinere har gjort.

Det uenevnelige s-ordet

Et dykk inn i PFUs konklusjoner i saker om selvmord det siste tiåret vil fortelle noe om utviklingen, men slett ikke alt. Det er tilfeldigheter som gjør at noen saker blir klaget inn for pressens selvdømmeordning og andre ikke. Det er mange eksempler på omstridte selvmordsaker som aldri har blitt innklaget for PFU. I noen tilfeller handler debatten ikke om presseetiske brudd, men om at mediene er

for forsiktige i sitt møte med selvmord, og slike saker vil jo ikke bli innklaget. I andre tilfeller kan det handle om bekymring for avdødes ettermåle og detaljnivået knyttet til omtalen, men der de pårørende ikke ser på dette som et problem. Det skjedde for eksempel da datteren til tidligere SV-politiker Olav Gunnar Ballo tok sitt liv i 2008. Da fikk saken kritikk fra flere hold for overdreven detaljbruk rundt selvmordet og datterens sykehistorie.

Men PFU-statistikken er likevel viktig – det gir en oversikt over hvilke saker som pressens selvdømmeordning har gitt full behandling disse årene og hvilke saker som har utløst klager. Mange av dem handler nettopp om metodeomtale som kom inn som et nytt aspekt i ordlyden i Vær Varsom-plakaten fra 2006. I tillegg vet vi at oppslutningen om og tilliten til selvdømmeordningen er stor blant nor-

ske redaktører og journalister, seinest bekreftet i en undersøkelse lagt fram på Norsk Redaktørforenings høstmøte i 2015. Dermed vil uttalelser fra PFU bli vektlagt og danne grunnlag for etiske valg i redaksjonene i etterkant.

Etter skuespillerens Robin Williams selvmord i 2014 oppsto en debatt om detaljnivå og mulig smitteeffekt. Flere norske medier tok selvkritikk i etterkant av publiseringen.

Det har også vært eksempler på saker der mediene har fått kritikk for ikke å ha gått langt nok i omtale av selvmord. Da forretningsmannen Svein Erik Bakke tok sitt liv i november 2006, fikk dødsfallet stor medieoppmerksomhet. Men ingen nevnte at det var mistanke om selvmord. Flere medier trakk fram et tidligere selvmordsforsøk og fortalte at Bakke ble funnet død bak låst dør. «Er det ennå så mye tabu igjen i det unevnelige s-ordet», spurte mediekommentator i Stavanger Aftenblad, Svein Egil Omdal i en kronikk like etter Bakkes død.

I februar 2014 kritiserte professor i rettsvitenskap ved Universitetet i Bergen, Terje Einarsen norske medier for å gi en urovekkende ensidig og ufullstendig fremstilling av straffesaken og dommen mot Joshua French for drapet på Tjostolv Moland. Flere støttet han og advarte mediene mot å se seg blinde på punktet om selvmord i Vær Varsom-plakaten og la varsellampene overskygge behovet for å bringe fram nyanser i saken.

Det behøver ikke bare handle om medienes unnlåtelssesynder. Tabuet rundt selvmord kan føre til at man ikke blir gjennomgått med den grundigheten den fortjener. Monika-saken i Bergen er et nærliggende eksempel. Kanskje burde flere enn politiet ta selvkritikk her? Kanskje burde også mediene stilt flere kritiske spørsmål rundt henleggelsen og påstandene om at en åtte år gammel jente hadde tatt sitt liv?

Bare i forbifarten

Det er forsket forsvinnende lite på norske mediers selvmordsomtale. I forbindelse med nytt 4.9 i VVP tok Norsk Journalistlag initiativ til en utredning om selvmordsomtalen det første året etter endringen. I rapporten «Selvmord i forbifarten» (Lamark et al., 2007) konkluderte forskerne med at ordet selvmord i mange sammenhen-

ger brukes som kraftuttrykk, at mediene ofte kun sneier innom temaet og at selvmord omtales på en fordekt måte. De undersøkte 865 saker samlet inn fra 47 aviser, fire net-taviser og et utvalg nyhetsprogrammer fra radio og tv. Forskerne fant også at små lokalaviser omtaler selvmord i langt mindre grad enn større lokalaviser og regionaviser, at metode nevnes noen ganger, men beskrives svært sjelden. Forskerne tok til orde for en debatt om punkt 4.9 og mente setningen «unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmords-handlinger» er problematisk fordi den henter sin begrunnelse utenfor presseetikken. Man må ha en annen type kunnskap for å gjøre vurdering om hvorvidt omtalen kan utløse flere selvmordshandlinger. Det tyder på at noe er galt med ordlyden, mente forskerne.

Dette er en debatt som i liten grad har blitt tatt, kanskje fordi den blir ansett for smal og for sær. Kanskje fordi mange mener at det er uklokt å utfordre en mulig risiko på et felt der det er for lite empiri – i alle fall fra norske forhold. Dette er en del av en større og svært interessant debatt – i hvor stor grad skal mediene forholde seg til eventuelle skadevirkninger av medieoppslag? Det er selvfølgelig en stor fordel for samfunnet dersom det produseres journalistikk som kan virke forebyggende mot selvmord, men det er jo ikke kjernen i medienes samfunnsoppdrag å redde liv.

På tur til Sveits

I aktiv dødshjelp-debatten har metodebeskrivelse stått helt sentralt. I januar 2015 ble TV2.no klaget inn for PFU for å ha vist dokumentaren «The suicide tourist». Organisasjonen Menneskeverd og lege Morten Horn var sterkt kritisk til den detaljerte beskrivelsen av selvmordet. TV2s nyhetsredaktør Jan Ove Årsæther avviste kritikken og mente at det var ikke denne typen metodebeskrivelse 4.9 i Vær Varsom-plakaten var ment å fange opp. Klagen ble ikke tatt opp til full klagebehandling i PFU, men fikk forenklet behandling siden utvalget og sekretariatet mente at det ikke forelå et brudd på god presseskikk.

Overfor flere medier og i en egen kronikk publisert på Vårt Lands verdidebatt.no argumenterte undertegnede for at assistert selvmord også er selvmord og at saken burde vært tatt opp til full PFU-behandling. Det er viktig at vi som journalister og redaktører ikke blir så andektige i møtet med liv og død at vi glemmer å stille kritiske spørsmål og være kildekritiske. Da svikter vi samfunnsoppdraget vårt.

Noen få måneder seinere publiserte NRK Brennpunkt dokumentaren «Den siste reisen» som raskt ble klaget inn til PFU fra flere hold. Denne fikk full behandling i PFU, men konklusjonen både her og debatten i Kringkastingsrådet like etter viser hvor store og krevende etiske spørsmål temaet setter i gang. For PFU var delt i tre i konklusjonen. Flertallet endte på kritikk til NRK. Kringkastingsrådets uttalelse var mindre kritisk, selv om rådet også mente at enkelte elementer i programmet kunne virke unødig romantiserende.

Historier om håp

Så langt har denne artikkelen i stor grad handlet om områder pressetikken er utfordret av omtale av selvmord. Men dette omhandler bare en liten del av journalistikken

som gjøres på temaet selvmord. For det leveres stadig journalistiske saker som bidrar til åpenhet om selvmord, som omtaler selvmord på en klok og varsom måte. Dette handler ikke om ukritisk og «snill» journalistikk, men om journalister som nærmer seg temaet med en kombinasjon av mot og respekt. Og som stadig oftere er åpne om de redaksjonelle valgene de tar.

Trude Lorentzens personlige fortelling om morens selvmord i en dokumentar i Dagbladet Magasinet i 2010 representerte en ny og større åpenhet. VG kartla i 2012 over 800 selvmord i psykisk helsevern den siste tiårsperioden. De bringer sterke enkelthistorier inn uten å gå for langt i detaljbruken. Og de brakte fakta om hvor selvmordstruede personer kan få hjelp. To år seinere publiserte Adresseavisen en serie om selvmord i psykiatrien. Også de var nøye på å ikke gå for langt i detaljbruken. Adressa opprettet også en database av lesernes håp-historier som motvekt mot alle de triste historiene serien tvang frem.

I november 2014 publiserte VG historien om Odin Olsen Andersgård som tok sitt liv bare 13 år gammel. Takket være god planlegging, stor åpenhet og klok virkemiddelbruk klarte VG å gjøre dette til en viktig inngang til en debatt om mobbing, ikke en diskusjon om etiske overtrap.

I november 2015 publiserte NRK en serie om selvmord på veiene. Her gikk de inn i statistikken og omtalte en rekke enkeltselvmord, men var svært bevisst på detaljnivå og effektbruk. I likhet med VG i Odin-saken var NRK svært åpne om sine etiske valg og dilemmaer.

En stor del av sakene omkring selvmord i psykiatrien har handlet om pårørende som står frem og forteller om at de har mistet sine kjære mens de var pasienter under

behandling. De seinere årene har vi i tillegg fått kilder som åpent forteller om sine personlige erfaringer med psykisk sykdom og selvmordstanker. Høsten 2014 skrev artisten Lene Marlin i en kronikk i Aftenposten om hvordan hun på et tidspunkt

ikke orket å leve. Og formidlet det viktige budskapet om at livet blir lettere å leve, bare man holder ut.

Etter å ha fulgt norske mediers omtale av selvmord tett i nærmere 15 år, er mitt inntrykk at norske medier i hovedsak omtaler temaet på en ansvarlig, varsom måte. Det er få stygge overtrap, og overtrapene skjer sjelden i saker der mediene har forberedt seg godt. Men fortsatt vies ikke selvmord den oppmerksomhet som samfunnsproblemet fortjener. Fortsatt følger mediene vante, trygge spor når selvmord skal omtales. Og fortsatt aner vi blant norske journalister et ubehag i møtet med temaet. Det nye punkt 4.9 i VVP har ikke ført til en strøm av artikler om selvmord som samfunnsproblem. Spørsmålene vi nå bør tørre å stille er hvorvidt advarselen mot metode og henvisningen til smitteeffekt kan ha hindret større åpenhet. I hvilken grad har mediene et ansvar for å motvirke selvmord? Blir presseetikken for utydelig når vi tar inn spørsmålet om imiterende selvmordsadferd? Blir metode-advarselen tolket for bokstavelig når den leses sammen med presseforbundets veileder? Bør ordlyden i punkt 4.9 endres nok en gang? I tiden som kommer bør vi våge å gå lenger inn i denne debatten.

REFERANSER

Borrevis, L. (2015) Norske redaktørers oppslutning om PFU, undersøkelse i mastergradsoppgave i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo

Brandeggen, T. (2015,01.18). – Hvis du drikker dette, kommer du til å dø!, TV2.no, nyhetsartikkel, gjengitt her: <http://www.tv2.no/a/6363006>

Børringbo, A. (2015,11.24). Derfor skriver vi om selvmord i trafikken. NRK, gjengitt på nrk.no

Den siste reisen, (2015,03.03). NRK Brennpunkt, dokumentarfilm

Einarsen, T. (2015,02.27). Rettsskandale eller medieskandale?. NRK Ytring, kronikk

Ellingsen, L. & By Rise, M.K. (2014,05.18). Historiene om 32 pasienter som tok sitt eget liv. Adresseavisen

Herrestad, H. (2014,03.04). Trygge journalister tør vel skrive om selvmord. NRK Ytring

Hjeltnes, G., Brurås, S. & Syse, H. (2003) 3 uker i desember, En kritisk gjennomgang av medienes rolle i den såkalte Tønne-saken, Norsk Presseforbund

Horn, M. (2015,08.31). PFU henla TV 2, felte NRK. Journalisten, kommentar

Johansen, G.S. (2014,08.14). Advarer mot selvmordsdetaljer. Journalisten, nyhet, publisert her:

Kringkastingrådets uttalelse (2015,08.27) om «Den siste reisen»

Lamark, H. & Andreassen J. (2007) Selvmord i forbifarten. En undersøkelse om norske mediers omtale av selvmord i 2006, Norsk Journalistlag

Lesernes håp-historier (2014,06.01) Adresseavisen, serie om selvmord

Lorentzen, T. (2010,05.08) Mamma er død. Frivillig. Dagbladet Magasinet, magasinartikkel

Marlin, L. (2014,09.01) Jeg ville ikke leve lenger. Aftenposten, kronikk

Nybø, R.K. (2007) Fra tabu til tema. Selvmord i mediene. Kristiansand: IJ-forlaget

Nybø, R.K. (2015,02.22) Assistert selvmord er også selvmord. Vårt Land, kronikk

Nybø, R.K. (2015,07.12) Mye å lære av VG. Dagens Næringsliv, kronikk

Omdal, S.E. (2006,11.25). Ordet vi ikke tør bruke. Stavanger Aftenblad, Medieblikk

Pedersen, T. (2014,11.08). Derfor trykker vi historien om Odin. VG, kommentar

Recommendations for Reporting on Suicide (2015), new US media guidelines for the reporting on suicide

Rognsvåg, S. (2015,01.21). TV2 klages inn for PFU for å vise selvmord. Dagen, nyhetsartikkel

Veileder for omtale av selvmord (2014). Norsk Presseforbund

Levert: 15.02.16 Revidert: 27.05.16 Godkjent: 07.06.16

REIDUN KJELLING NYBØ er assisterende generalsekretær i Norsk Redaktørforening. Hun har bakgrunn som journalist og redaktør i Nordlandsposten, Nordlands Framtid og Avisa Nordland. Hun deltok i utvalget som i 2005 kom med forslag til nytt punkt om selvmord i pressens Vær Varsom-plakat. Hun har utarbeidet Norsk Presseforbunds veileder om selvmordsomtale og har også skrevet boken «Fra tabu til tema» om selvmord i media.